

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอข้อสรุปเชิงทฤษฎีจากการศึกษาปรากฏการณ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านสุขภาพ โดยทำความเข้าใจถึง ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพล ยุทธศาสตร์และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการใช้ยุทธศาสตร์ รวมทั้งผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นจากการใช้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยวิธีวิทยาที่เรียกว่า การสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (grounded theory method) ซึ่ง นภภรณ์ หะวานนท์ (2550, หน้า 17) อธิบายว่าเป็นทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (construct) และได้รับการตรวจสอบ (verify) โดยการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ การสร้างทฤษฎีฐานรากอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เช่น การสัมภาษณ์ระดับลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสาร โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์จะต้องเป็นข้อมูลที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม ในเรื่องศึกษาอย่างรอบด้าน การบันทึกข้อมูลในลักษณะนี้มักอาศัยการบรรยายเหตุการณ์ ประสบการณ์ของคน การเล่าเรื่องสภาพสังคม ซึ่งการบรรยายอย่างละเอียดนี้ เป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจถึงความหมาย ประสบการณ์ การกระทำหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะช่วยให้ผู้วิจัยตีความปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ตรงตามความหมายกับสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีแนวทางการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา (Field)

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงและเพียงพอสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา เพราะปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิจัยนั้น คือ ต้องให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านสุขภาพ ซึ่งจะพบได้ในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและแสดงถึงกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ให้เห็นอย่างชัดเจน เป็นชุมชนในชนบทที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานกับการเรียนรู้และมีการจัดการปัญหาของชุมชนเอง นอกจากนี้ มีองค์กร/กลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้ และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้

ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันภายใต้การจัดระเบียบทางสังคมอันเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีอุดมการณ์ ความเชื่อ ระบบคุณค่า และบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์แบบปฐมนิยามมากกว่าทฤษฎี ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีกิจกรรมของชุมชนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานของคน ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ดังนั้น การเลือกพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ จะเลือกโดยอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญของการเลือกพื้นที่ศึกษาคือ ต้องเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ การวิจัย คำถามการวิจัยและกรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สืบเสาะหาข้อมูลเพื่อให้ได้ชุมชนที่มีลักษณะตามเกณฑ์และเงื่อนไขกำหนด ผู้วิจัยได้ลงไปตามชุมชนหลายแห่งในจังหวัดเดียวกับผู้วิจัยอาศัยอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเดินทางไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ศึกษาได้สะดวก และระหว่างการเก็บข้อมูลผู้วิจัยต้องคลุกคลีอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นระยะเวลาพอสมควร ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและพูดคุยกับชุมชนเป้าหมาย ที่คาดว่าจะให้ข้อมูลในแนวลึกของชุมชนนั้น ๆ ได้ กล่าวคือ มีปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถตอบคำถามงานวิจัยนี้ได้อย่างครบถ้วน อาทิ บางชุมชนมีทุนทางสังคมค่อนข้างสูงหากแต่เกิดความอ่อนแอในความร่วมมือ ความเสียสละการทำงานและงานไม่ต่อเนื่อง ที่ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้หรือพึ่งพิงอยู่กับปัจจัยภายนอกมากเกินไป ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าเก็บข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องสืบค้นสนามของงานวิจัยใหม่ จนกระทั่งในที่สุดผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด องค์การพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัด และผู้นำในท้องถิ่น ได้แนะนำให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ของชุมชนน้ำเกียน ซึ่งตั้งอยู่ใน จังหวัดน่าน ทางภาคเหนือตอนบน โดยผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักบางคนและศึกษาเอกสารเผยแพร่และกิจกรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพอสรุปในเบื้องต้นว่า เป็นชุมชนที่มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ที่ล้มลุกคลุกคลานกระทั่งสามารถยืนหยัดอยู่ด้วยตัวเอง ได้ผ่านบทเรียนครั้งสำคัญมา จนกลับมาสู่ความเข้มแข็ง เนื่องจากความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน โดยมีภาคประชาชนเป็นตัวขับเคลื่อน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายจนกระทั่งหมดไป โดยมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีพื้นฐานของประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน คือ "กินอิ่ม นอนอุ่น ผืนดี" เกิดกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีกรรมการบริหารจัดการที่ดี มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนดูงาน เกิดเครือข่ายในการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสนับสนุนจากภายนอก และการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นการมอง

อย่างเชื่อมโยงโดยนำทรัพยากรด้านต่าง ๆ มาทำงานร่วมกัน โดยมีองค์กรกลาง คือ “องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน” ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการเรียนรู้ของชุมชน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2554) โดยมีคณะมาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับชุมชนน้ำเกี๋ยน กว่า 578 คณะจาก 63 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวนผู้คนเดินทางมาเยือนกว่าสามหมื่นคน และหลายชุมชนได้นำเอาบทเรียนของน้ำเกี๋ยนไปปรับใช้กับชุมชนของตนเอง

จากที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาบริบทของชุมชนและได้พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักบางคน จนกระทั่งแน่ใจว่าชุมชนน้ำเกี๋ยน มีความสมบูรณ์ด้านข้อมูลที่จะสะท้อนความหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและแสดงถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างครบถ้วน อีกทั้งการเข้าถึงพื้นที่ทำได้โดยสะดวก ผู้วิจัยสามารถสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยเป็นคนในพื้นที่ที่สามารถช่วยประสานงานในการนัดเวลาพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้ ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลเบื้องต้นของสนามงานวิจัยนี้เข้าปรึกษากับคณะอาจารย์ที่ปรึกษา และตัดสินใจเลือกชุมชนน้ำเกี๋ยน เป็นสนามงานวิจัยในครั้งนี้

สำหรับชุมชนน้ำเกี๋ยน เป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการที่ผู้วิจัยดำเนินการและมีความเต็มใจให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นรายละเอียดในทุกประเด็นที่ศึกษา นอกจากนี้เพื่อผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้งโดยมีเสรีภาพทางวิชาการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องปกป้องผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการให้ชื่อของบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักตามตำแหน่งในการทำงานหรือตามบทบาทที่เกี่ยวข้องเป็นนามสมมติ ส่วนชื่อจังหวัด ชื่อชุมชน เป็นชื่อจริงตามความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาโครงร่างวิทยานิพนธ์

การเข้าสู่ชุมชนเพื่อศึกษาปรากฏการณ์

การเข้าสู่ชุมชนน้ำเกี๋ยน นับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญ เพราะเป็นการเข้าถึงปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาการเตรียมพร้อมในการเข้าสู่ชุมชนที่ดีที่สุดคือ การสำรวจพื้นที่ก่อนเข้าสู่สนาม เพื่อให้เกิดความมั่นใจในปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาและสามารถกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักและเตรียมแนวคำถามได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังได้ใช้โอกาสนี้ในการนัดหมายบางประการเพื่อความสะดวกเวลาเข้าพื้นที่จริง ก่อนเข้าสู่พื้นที่จริงได้วางแผนการเก็บข้อมูลโดยกำหนดวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key information) เตรียมแนวคำถาม (guideline) แนวคำถามที่ผู้วิจัยใช้เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ เลือกใช้แนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก (in depth interview) โดยพัฒนาขึ้นมาจากคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งคำถามการวิจัยที่สร้างขึ้นมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้างที่เป็นปลายเปิด

(semi-un structure open-ended) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกถามได้แสดงความคิดเห็นหรือบอกเล่าปรากฏการณ์และความนึกคิดต่าง ๆ ได้เต็มที่

ทั้งนี้ แนวคำถามที่สร้างขึ้นนั้นได้นำไปขอรับคำปรึกษา และการตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าวจากผู้เชี่ยวชาญการวิจัย จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ก) จากนั้นได้นำมาแก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงแนวคำถามให้สมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงนำลงไปใช้เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาโดยมีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งก่อนเข้าสู่พื้นที่ศึกษาและดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ฝึกทบทวนการใช้แนวคำถามเพื่อให้มองเห็นภาพรวมการใช้เครื่องมือดังกล่าวสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมครบถ้วนตามประเด็นคำถามการวิจัย

นอกจากการใช้แนวคำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพ ประวัติชุมชน รวมถึงบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ จากเอกสารหรือข้อมูลที่หาได้ล่วงหน้า เพื่อประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในขณะที่ผู้วิจัยอยู่ในชุมชน สำหรับการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จากการสังเกตและการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องบางอย่างนั้น ผู้วิจัยได้จัดเตรียมแนวทางในการสังเกตอย่างกว้าง ๆ เพื่อใช้เก็บข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักไม่สามารถอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนได้ หรือใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกละเอียดจากการให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนมากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ ที่จะช่วยในการเก็บข้อมูล อาทิ แผนที่ชุมชนเพื่อช่วยในการศึกษาพื้นที่ สภาพแวดล้อม ที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ ภายในชุมชนและบริบททางภูมิศาสตร์อื่น ๆ ของชุมชนที่เข้าเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปยังชุมชนเพื่อทำความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปทำการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อทำการนัดวันเวลา และสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และยังสอบถามถึงผู้ให้ข้อมูลรายอื่น ๆ ด้วยว่าจะเข้าถึงได้อย่างไร รวมถึงการเข้าไปเพื่อสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ชีวิตประจำวันทั่วไปของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ ในการเข้าสู่สนามครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแผนที่ทางกายภาพของชุมชนที่มีอยู่อย่างคร่าว ๆ เพื่อให้ทราบถึงจุดที่ตั้งของชุมชน สถานที่สำคัญในชุมชน เส้นทางการติดต่อภายในชุมชน แหล่งธรรมชาติต่าง ๆ เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ เพื่อให้ผู้วิจัยทราบถึงลักษณะและที่ตั้งทางกายภาพของชุมชนที่จะเข้าเก็บข้อมูล

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant)

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) (Strauss and Corbin, 1998) ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ได้กำหนดลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้าเริ่มต้นจากการเข้าถึงปรากฏการณ์ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรก ซึ่ง

เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมอยู่ในปรากฏการณ์นั้น ๆ การสัมภาษณ์ทำไปพร้อม ๆ กับการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นระหว่างการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้มโนทัศน์ (concept) ในเรื่องที่ต้องการศึกษาแล้วจัดหมวดหมู่ (categorize) มโนทัศน์ต่าง ๆ ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะปรากฏการณ์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ ยุทธศาสตร์ และเงื่อนไขที่นำมาใช้ ตลอดจนผลสืบเนื่องที่เกิดจากการเกิดปรากฏการณ์นั้น ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่า ยังต้องการข้อมูลจากแหล่งใดหรือจากใคร เพื่อนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนหรือยืนยันข้อสรุปที่ได้ในครั้งแรก จากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์เป็นรายต่อไป โดยเชื่อว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากมิติ (dimensions) และคุณสมบัติ (properties) ของกลุ่มมโนทัศน์ที่พบจากการสัมภาษณ์ระดับลึกที่ผ่านมา (negative case) ส่วนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์ระดับลึกรายต่อไป ผู้วิจัยเลือกโดยคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในลักษณะเช่นนี้ดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแล้วและมีความมั่นใจว่าแบบแผนต่าง ๆ ของกลุ่มมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นนั้นซ้ำกันจนเป็นแบบแผนที่แน่นอน แม้ว่าจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายอื่น ๆ ต่อไปก็ไม่ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมอีก (theoretical saturation) ผู้วิจัยจึงหยุดศึกษาข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึก ซึ่งหมายความว่าทฤษฎีได้ถึงจุดอิ่มตัว (theoretical saturation) กระบวนการเก็บข้อมูลยุติลง ผู้วิจัยจึงเพียงพอในการสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มที่เลือกมาจากวิธีการดังกล่าวข้างต้น

สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางเลือกไว้อย่างกว้าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 กลุ่มหลักด้วยกัน กลุ่มแรก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ผู้นำธรรมชาติ ผู้อาวุโส) ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มที่สอง คือ ส่วนราชการในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน วัด กลุ่มที่สาม คือ กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮน กลุ่มรุ่นกลุ่มเสี้ยว กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มชีวิตวิถี (วิสาหกิจชุมชน) ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิตชุมชนน้ำเกีฮน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มเยาวชน ฯลฯ และกลุ่มที่สี่ คือ ตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักบางรายอาจมีความคาบเกี่ยวกันในสถานภาพที่แตกต่างตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ได้ โดยจำนวนของผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 17 ราย ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) (ดูเชิงอรรถที่ 1)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ	สถานภาพทางสังคม ในชุมชน
1. กลุ่มผู้นำชุมชน (ตัวแทน)				
1. พระ	บวรพชิต	34	-	เจ้าอาวาส
2. อติตครุ	ชาย	58	ทำสวน	นายกอบต.
3. อามูล	ชาย	62	ทำสวน	อดีตกำนัน
4. อาศรี	ชาย	54	ทำสวน	กำนัน
5. อาบุญชู	ชาย	59	ทำสวน	ผู้ใหญ่บ้าน
2. ส่วนราชการในพื้นที่ (ตัวแทน)				
6. พี่จืด	หญิง	41	ราชการ	เจ้าหน้าที่ รพสต.
7. พี่เบิ้ม	ชาย	47	ราชการ	หมออนามัย
8. ครูหงวน	ชาย	58	บ้านาญ	อดีตครุ
9. พี่เสงี่ยม	ชาย	45	ราชการ	ปลัด อบต.
3. กลุ่ม /องค์กร (ตัวแทน)				
10. น้องโบว์	หญิง	26	ลูกจ้าง	กลุ่มชีววิถี
11. น้ำหอม	หญิง	49	ทำนา	ประธาน อสม.
12. ลุงสนั่น	ชาย	70	ทำสวน	กลุ่มรุ่น/เสี้ยว
13. คุณนก	หญิง	32	ลูกจ้าง	กองทุนสวัสดิการชุมชน
4. ชาวบ้าน (ตัวแทน)				
14. น้ำจรินทร์	หญิง	49	ทำนา	กลุ่มออมทรัพย์
15. ลุงแฝง	ชาย	75	ทำสวน	ชมรมผู้สูงอายุ
16. ลุงนวย	ชาย	71	ทำสวน	สภาสุขภาพ
17. พี่คิด	ชาย	52	ทำไร่	ชาวบ้าน

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์และเชื่อถือได้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลายาวนานและต่อเนื่อง โดยมีการสังเกตภาคสนามอย่างจริงจัง และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) และใช้แหล่งที่มาของข้อมูลแตกต่างกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ศึกษาข้อมูล

ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกด้วยตนเอง โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในระหว่างสัมภาษณ์ แล้วนำมาถอดข้อความอย่างละเอียดคำต่อคำ เพื่อจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบต่อไป

การเก็บข้อมูลในสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดและครบถ้วนเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านสุขภาพ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษารวบรวมข้อมูล 4 วิธีการหลักคือ การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การสังเกตและจดบันทึก (observation and field-note) และการวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) ดังจะได้กล่าวถึงตามลำดับต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview)

การดำเนินการสัมภาษณ์ จะมีแนวคำถามซึ่งมีลักษณะเป็นหัวข้อสนทนากว้างๆ หรือเป็นคำถามปลายเปิด ใช้เป็นแนวทางสำหรับการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างไม่เป็นทางการ มีการเปิดประเด็นการสนทนาที่ไม่เตรียมการไว้ล่วงหน้าได้ เพื่อให้การเข้าถึงปรากฏการณ์เป็นไปอย่างเปิดกว้าง ไม่ยึดติดอยู่กับแนวคิดใดๆ หรือแนวคิดที่ผู้วิจัยมีไว้ล่วงหน้า ดังนั้นคำถามเพื่อการสัมภาษณ์จึงเป็นการถามในสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์จริง เช่นถามเกี่ยวกับภูมิหลังความรู้ความเข้าใจประสบการณ์หรือพฤติกรรม เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ สามารถเชื่อมโยงการสัมภาษณ์เพื่อเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ สามารถตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ได้ และผู้ให้สัมภาษณ์ยังสามารถลำดับเหตุการณ์ที่ประสบและถ่ายทอดทัศนะของตนเองได้

ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตัวเองเป็นหลัก และไม่ชี้แนะทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และสรุปประเด็นตามแนวคำถาม (guideline) เป็นระยะๆ พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลไปพร้อมกัน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (in depth interview) ผู้วิจัยยึดถือหลักการสำคัญ ประการแรก แนวคำถามที่ใช้เป็นเพียงแนวทางการสนทนากว้างๆ ไม่ตายตัว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลในลักษณะที่มีรายละเอียดครอบคลุมปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยไม่ยึดติดอยู่กับแนวคิดที่ผู้วิจัยมีไว้แล้ว ประการที่สอง ผู้วิจัยพยายามทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ โดยมองจุดยืนของผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ความหมายของสิ่งที่ผู้ตอบให้ โดยไม่ด่วนตีความหมายด้วยความรู้สึกของตนเอง ประการที่สาม ผู้วิจัยพยายามหลีกเลี่ยงการถามนำหรือเสนอแนะคำตอบให้แก่ผู้สัมภาษณ์ และประการที่สี่ สร้าง

บรรยากาศของการสัมภาษณ์ที่เป็นกันเอง ไม่แสดงท่าทีเหนือกว่าหรือต่ำกว่าผู้ตอบ พยายามไม่ได้แย้งแม้จะไม่เห็นด้วยกับคำตอบ และพยายามไม่สรุปสิ่งที่ผู้ตอบพูด

ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่กำหนดเวลาตายตัวและมีช่วงเวลาที่ไม่เท่ากัน บางรายใช้เวลาตลอดช่วงเช้าหรือช่วงเย็น แต่โดยทั่วไปแล้วใช้เวลาประมาณ 60-90 นาที ยกเว้นผู้ให้ข้อมูลบางคนที่มีเวลาให้ค่อนข้างจำกัดเพราะต้องไปทำมาหากิน ซึ่งผู้วิจัยก็สามารถให้มีผู้ให้ข้อมูลในประเด็นนั้นทดแทนกันได้ นอกจากนี้ระหว่างสัมภาษณ์ มีการขออนุญาตบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ทุกครั้ง หลังจากนั้นเทปทั้งหมดถูกนำมาถอดความแบบคำต่อคำ บันทึกออกมาในลักษณะของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยใช้เพื่อวิเคราะห์และตีความโดยละเอียดในภายหลัง

2. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion)

การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงทัศนคติความคิด วิธีการมองโลก และมูลเหตุจูงใจของผู้ที่เราต้องการศึกษา การสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวน 5-8 คน ซึ่งได้รับเชิญมาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องที่คุณวิจัยต้องการศึกษา โดยในการดำเนินการสนทนา ผู้วิจัยจะเป็นผู้จุดประเด็นการสนทนาในหัวข้อต่าง ๆ และกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาพูดคุยและแสดงทัศนะของตนเองอย่างเต็มที่ โดยผู้ที่ได้รับเชิญมาร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มจะมีประสบการณ์และภูมิหลังที่คล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนา มีความสบายใจที่จะพูดคุยและแสดงทัศนะของตน บรรยากาศของการสนทนากลุ่มจะต่างจากการสัมภาษณ์ระดับลึก ตรงที่การจัดกลุ่มสนทนาจะอาศัยบรรยากาศและพลวัตของกลุ่ม จะกระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็นที่อาจจะเกิดขึ้นได้ยากในการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว จุดประสงค์ของการสนทนากลุ่มจะแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์ระดับลึก ข้อมูลที่ได้รับจากการจัดกลุ่มสนทนาจะไม่เน้นที่ประวัติส่วนตัวหรือรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สนทนาแต่ละคน แต่จะเน้นถึงวิธีการมองโลก ทัศนคติ และความคิดที่ผู้ร่วมสนทนา มีต่อปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และจากการสัมภาษณ์ระดับลึกจะนำมาประกอบกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการศึกษา ได้อย่างสมบูรณ์

แนวทางการคัดเลือกสมาชิกเพื่อเข้าร่วมในกลุ่มสนทนาที่ถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาได้ตรงวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด ผู้วิจัยได้แยกจัดการสนทนาเป็นสองกลุ่ม เพื่อให้ภายในแต่ละกลุ่ม ผู้ร่วมสนทนาจะได้มีภูมิหลังและคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน คือ (1) กลุ่มผู้นำชาวบ้าน ผู้นำองค์กรต่าง ๆ (2) ตัวแทนประชาชน ผลการสนทนากลุ่มทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาถึงความคิดและทัศนะของคนในแต่ละกลุ่มได้อย่างลึกซึ้ง และนำ

ข้อมูลที่ได้จากแต่ละกลุ่มมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อหาความคล้ายคลึง ความแตกต่าง ตลอดจนความขัดแย้งที่อยู่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

3. การสังเกตและจดบันทึก (observation and field-note)

การเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต เป็นการเฝ้าดูสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ เพื่อพิจารณาหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น สำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรกของการเข้าพื้นที่ คือ การสำรวจชุมชนซึ่งเป็นการสังเกตโดยตรงที่ใช้เวลาน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมมากกว่าการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยในการสังเกตจะไม่เพียงแต่ยึดประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักในการสังเกตเท่านั้น แต่ยังสามารถนำเอาหลักการวินิจฉัยชุมชนมาใช้เป็นกรอบในการสังเกตอีกด้วย โดยทำการสังเกตเพื่อรวบรวมข้อมูล ไปใช้ประกอบการสัมภาษณ์ระดับลึกอีกด้วย ดังนี้ 1) สังเกตบริบทของชุมชน /สภาพแวดล้อม 2) สังเกตบรรทัดฐานของชุมชน กฎเกณฑ์ จารีต ระเบียบ 3) สังเกตวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในชุมชน และ 4) สังเกตแบบแผนการดำเนินชีวิตในชุมชน

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาโดยการสังเกต ผู้วิจัยจดบันทึกไว้เพื่อนำไปใช้ประกอบข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกและการศึกษาเอกสาร เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง (theoretical triangulation)

4. การวิเคราะห์เอกสาร (document analysis)

นอกจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยแล้ว ยังมีข้อมูลอีกประเภทหนึ่งคือ ข้อมูลเอกสาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจปรากฏการณ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่ต้องการศึกษาวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น อีกทั้งบริบทของชุมชนที่ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้น โดยมีข้อมูลเอกสารหลายประเภท เช่น เอกสาร สถิติ ตัวเลข และข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยได้จำแนกข้อมูลเอกสารตามที่มาของเอกสาร หรือจำแนกเป็นเอกสารขั้นต้นและเอกสารขั้นรอง เอกสารขั้นต้นคือ เอกสารที่เป็นข้อมูลหรือหลักฐานที่เป็นต้นฉบับ เช่น กฎระเบียบ บันทึก ประกาศ เป็นต้น ส่วนเอกสารขั้นรองคือ ข้อมูลหลักฐานที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารขั้นต้นและขั้นรองแต่ละฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์เอกสารตามประเด็นที่ต้องการศึกษา และมีการตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูลแต่ละประเด็นจากเอกสารหลายฉบับ รวมทั้งได้ใช้ผลการวิเคราะห์ส่วนนี้ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เลือกศึกษา ซึ่งมีทั้งเอกสารที่เป็นของทางราชการ บันทึกส่วนรวม และบันทึกส่วนบุคคล เอกสารงานวิจัย วารสาร วิทยุทัศน์ ฯ

การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผลผลการวิจัย ได้ทำเป็นระยะ ๆ ทุกครั้งที่สิ้นสุดการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์หลักแต่ละคน ผู้วิจัยรับถอดเทปและเขียนรายละเอียดของการสัมภาษณ์ออกมาทันที เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์คนต่อไปโดยผู้วิจัยอ่านทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดว่าข้อมูลแต่ละเรื่องสื่อถึงประเด็นใด ควรนำประเด็นใดมาพิจารณาบ้าง โดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) จากประสบการณ์ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มขึ้นเมื่อผู้วิจัยกำหนดประเภทของข้อมูลได้ ข้อมูลที่ได้มาก็จะแผ่กระจายไปทั่วตามแต่ละประเภท เพื่อหาข้อขัดแย้งที่จะนำไปสู่การแก้ไขประเภทของข้อมูลได้ในที่สุด ขั้นตอนที่สลับไปมาระหว่างการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูลนี้เรียกกันว่า "วิธีการเปรียบเทียบแบบคงที่" การวิเคราะห์ข้อมูลจะมีขั้นตอน 4 ขั้น Strauss and Corbin (1998 อ้างอิงใน ชาย โพธิสิตา, 2550, หน้า 185; เบญจ ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์, 2552, หน้า, 43-45; วิโรจน์ สารรัตน์, 2554, หน้า 198-199) ดังนี้

1. **ขั้นตอนที่ 1** เปิดรหัสหรือกำหนดรหัสเพื่อจำแนกข้อมูล (open coding) เป็นขั้นตอนของการลดทอนหรือแบ่งข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย เพื่อลดความซับซ้อนของเนื้อหา และทำให้มองเห็นประเด็นสำคัญ ๆ ชัดเจนขึ้น โดยวิธีการให้รหัสแบบเปิด (open coding) โดยเริ่มจากอ่านข้อมูลดิบ (raw data) ของแต่ละกรณีอย่างละเอียด จนกระทั่งเข้าใจและจับประเด็นหลัก ๆ ได้ เปลี่ยนประเด็นหลักเหล่านั้นให้เป็นรหัส (เป็นการจัดข้อมูลมารวมกันให้เป็นกลุ่มที่มีความหมาย (meaningful groups) หรือสรุปสาระโดยย่อของประเด็นหลักนั้น ๆ) เพื่อแยกแยะจัดกลุ่มความหมายและเปรียบเทียบดูความเหมือนกับความต่างของข้อมูล ซึ่งกรอบของการให้รหัสมาจากคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากประสบการณ์ หรือจากบันทึกภาคสนาม

2. **ขั้นตอนที่ 2** หาแก่นของรหัสที่สัมพันธ์กัน (axial / theoretical coding) เป็นขั้นตอนของการเชื่อมโยงข้อมูล หรือแนวคิดย่อย ให้เป็นหมวดหมู่ในประเด็นที่รวมกลุ่มกันได้ เพื่อกำหนดเป็นหมวดย่อยในระดับที่เป็น "คุณลักษณะ" (attributes or characteristics) หรือ "ตัวบ่งชี้" (indicators) และเมื่อได้คุณลักษณะหรือตัวบ่งชี้เพียงพอแล้ว ก็นำเอา "คุณลักษณะหรือตัวบ่งชี้" ที่เข้าพวกเดียวกัน มากำหนดเป็นหมวดย่อยในระดับที่เป็น "รหัส" (code) หรือ "มโนทัศน์" (concepts) เมื่อได้รหัสหรือมโนทัศน์เพียงพอ ก็จัด "รหัสหรือมโนทัศน์" ที่เข้าพวกเดียวกัน มากำหนดเป็นหมวดหลัก ในระดับที่เป็น "หมวด" (category/theme) หรืออาจต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับรหัส (code) ที่ตั้งไว้แต่เดิม อย่างต่อเนื่อง เพื่อขจัดการมีมากเกินไป (redundancy) จนกระทั่งรหัสนิ่ง (saturate) หรืออิ่มตัว

3. **ขั้นตอนที่ 3** เลือกรหัสแบบคัดสรรหรือหาแก่นของเรื่อง (selective/focused coding) เป็นขั้นตอนของการหาแก่น (หัวใจ) ของงานวิจัยแล้วเชื่อมโยงรหัสทั้งหมด/บูรณาการเข้าด้วยกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ของมโนทัศน์หรือหัวข้อย่อยที่ได้จากขั้นที่ 2 เพื่อประกอบเป็นภาพรวม ซึ่งเป็นการค้นและเคี้ยวให้ได้สาระรวบยอด หรือถึงจุดอิ่มตัว (theoretical saturation) (ดูเชิงอรรถที่ 2) โดยเป็นการเลือก (select) หมวดหลัก เพื่อกำหนดให้เป็น “ปรากฏการณ์หลัก” (core phenomenon) ของกระบวนการในเรื่อง จากนั้นเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของหมวดหลักอื่นที่เหลือเข้ากับปรากฏการณ์หลักที่กำหนดนั้น โดยหมวดหลักอื่นเหล่านั้น บางหมวดเป็นเงื่อนไขเชิงสาเหตุ (causal conditions) ที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์หลัก บางหมวดเป็นยุทธศาสตร์ (strategies) ที่นำมาใช้หรือเป็นการกระทำ (action) หรือมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากปรากฏการณ์หลักนั้น โดยจำแนกออกเป็นเงื่อนไขเชิงบริบท (contextual conditions) ที่มีความเฉพาะเจาะจง และเงื่อนไขสอดแทรก (intervening conditions) ที่มีลักษณะกว้างขึ้น และบางหมวดเป็นผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้น (consequences) จากการใช้ยุทธศาสตร์/การกระทำ/ปฏิสัมพันธ์

4. **ขั้นตอนที่ 4** เป็นขั้นตอนการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลหรือแผนภาพของทฤษฎี (development of a logic paradigm or a visual picture of the theory generated) เป็นการ “เขียนทฤษฎี” จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลหรือแผนภาพของทฤษฎี หรือรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างเงื่อนไขเชิงสาเหตุ ปรากฏการณ์หลัก ยุทธศาสตร์/การกระทำ/ปฏิสัมพันธ์ เงื่อนไขเชิงบริบท เงื่อนไขสอดแทรก และผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้น นำไปสร้างเป็นข้อเสนอเชิงทฤษฎี (theoretical proposition) ของปรากฏการณ์ที่ศึกษาในประเด็นต่างๆ โดยสะท้อนความเป็นจริงและมีอำนาจในการอธิบายปรากฏการณ์ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านสุขภาพได้

การนำเสนอผลการวิจัย

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการตอบคำถามการวิจัย และอธิบายลักษณะกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีอิทธิพล ยุทธศาสตร์และเงื่อนไขรวมทั้งผลสืบเนื่องที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แล้วนำเสนอผลการวิจัยแยกเป็นบทตามลำดับ ดังนี้ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวความคิดพื้นฐานในการวิจัย บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย บทที่ 4 บริบทของชุมชน บทที่ 5 เงื่อนไขชุมชนต่อยุทธศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ บทที่ 6 ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านสุขภาพ และบทที่ 7 สรุปผลการศึกษา ข้อเสนอเชิงทฤษฎี อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการนำเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้ชื่อบุคคลเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น เพื่อเป็นการปกป้องผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามวิธีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานราก และเพื่อให้ข้อมูลที่ชัดเจนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้